

DE REFORMATIE

Weekblad tot ontwikkeling van het Gereformeerde leven

Onder redactie van Prof. Dr F. J. J. Buijendijk, Dr K. Dijk, Dr V. Hepp en Dr B. Wielenga

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; J. van Andel, 's-Gravenhage; N. Boas, Amsterdam; Prof. Dr H. Bavinck, Amsterdam; Dr Henry Boets, Grand Rapids, Mich., N.A.; Dr Joh. C. Breuk, Amsterdam; Prof. Dr F. W. Groenbeide, Amsterdam; Dr W. G. Harrenstein, Medan; Prof. Dr T. Hoekstra, Kampen; Dr G. Keizer, Tiel; Dr B. A. Knoppers, Almelo; Dr J. G. Kunst, Arnhem; Dr H. W. Laman, Assen; Dr C. Lohdeboom, Amsterdam; Dr S. O. Los, Den Haag; Dr P. C. Meijster, Rotterdam; Dr J. C. de Moor, Utrecht; Prof. Dr J. Ridderbos, Kampen; Dr J. C. Rullmann, Utrecht; Dr K. Schilder, Gorinchem; J. Schouten, Rotterdam; Dr W. J. A. Schouten, Kampen; Dr J. Thijss, Meppel; Dr H. W. van der Vaart Smil, 's-Graveland; Dr D. H. Th. Vollenhoven, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr J. D. Wielenga, Anna-Jacoba-Polder; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage.

Adres der Redactie:
Dr. V. HEPP, Paul Krugerstraat 55, Watergraafsmeer.

Drukkers-uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE, Goes.
Tel. No 56 — Postrekening No 36000.

Abonnement: /1.25 per drie maanden bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitl. en Ned.-Indië /1.50 (voor Amerika \$3) p. jaar.
Advertentieën: 35 ct. p. regel. Familieberichten 25 ct. p. regel.

BERICHT!!

Tot nadere aankondiging gelieve men stukken, voor de Redactie bestemd, naar de Uitgevers te Goes te zenden. Gedurende het zomerreces staat alle correspondentie der Redactie stil.

Men zende daarom ook geen „Stemmen uit onze Kerken“.

EINDREDACTEUR.

INHOUD: De Kerk in de groote steden V. — Uit de Schrift: Geleefspanning (Hebr. 11:30). — Populair-Wetenschappelijke schetsen: Aesthetische Christushetoorning I. — Persoonlijk: — Boekbespreking — Kerknieuws.

DE KERK IN DE GROOTE STEDEN.

V.

De eenige weg om doeltreffende en vruchtbare reformatie in de stadskerken tot stand te brengen, is de instandhouding der zelfstandige wijkkerk. Hier tegen is principieel dit bezwaar ingebracht, dat daarmede tekort wordt gedaan aan de één op een verhouding van het lichaam van Christus op één plaats, doch deze bedenking is niet te handhaven, daar een stadsdeel evenveel als een plaats kan beschouwd worden. Van de praktische bezwaren is reeds gesproken, de overweging dat de gemeente zich niet dit stelsel niet wil verzoeken, en de tegenstand te groot zal zijn. Deze vrees mist echter genoegzamen grond, en voor enkele wederspanningen mag de kerkraad niet uit den weg gaan.

Een tweede praktisch bezwaar is van meer gewicht.

De tegenstanders der zelfstandige wijkkerk wijzen er op, dat, wanneer de één stadskerk uiteen zal vallen in verschillende afzonderlijke gemeenten, men arme en rijke wijkkerken zal krijgen, al naar gelang de maatschappelijke positie van het stadsdeel is. En dit gevaar is zeker niet denkbeeldig. Terwijl op een dorp arm en rijk, boeren en arbeiders, patroons en werklieden in eenzelfde buurt, en naast en door elkaar wonen, tellt een stad afzonderlijke maatschappelijk-onderscheiden wijken, wier bewoners met elkander geen gemeenschap oefenen. Er zijn nu eenmaal arbeiders- en kapitalistenbuurten, kazernewoningen en parken met villa's, en zoo komen we bij kerkelijke splitsing voor dit geval te staan, dat de één wijkkerk voor het meerendeel uit arbeiders bestaat, en de andere de aristocratie onder haar leden telt.

Dit moet, zoo vrees men, tot ongezonde toestanden leiden.

Door die verdeling wordt de één kerk rijk en de andere arm.

Naast een gemeente, die worstelt om financieel het hoofd boven water te houden, woont een andere, die zich in weelde baadt, en die onevenredigheid geldt niet alleen de stoffelijke, maar ook de geestelijke zijde. Er zullen, wanneer het door mij verdedigde stelsel wordt ingevoerd, wijkkerken komen, waarin geen intellectueel-begaafde broeders wonen, en de gaven voor het ambt schaarsch zijn, terwijl de daaraan grenzende wijkkerk een overvloed van krachten en gaven bezit. En zal eindelijk door deze splitsing de scheiding tussen de broeders en zusters van eenzelfde huis niet toenemen, en de toenadering tussen rijken en armen, werkgevers en werklieden, hoog en laag, die zoo broodnodig is, niet worden tegengehouden? Deze bezwaren moeten ernstig overwogen worden.

Zij schijnen de praktische uitvoering van de kerkvorming onmogelijk te maken, en ik weet, dat er velen zijn, die om deze zwarigheden de groote stap niet aandurven, doch ik meen, dat ook om deze gravena ons ideaal niet behoeft te worden losgelaten. En wel om deze redenen. In de eerste plaats kan en moet bij de vorming der zelfstandige wijkkerk er wel terdege op gelet worden, dat deze kerk een niet te eenzijdig karakter krijgt, en de grenzen dienen zoo getrokken te worden, dat elke kerk gogoeden en eenvoudigen onder haar leden telt. M.i. is dit niet onmogelijk. Al zijn de

verschillende stadswijken door de sociale positie der bewoners onderscheiden, het is toch ook een feit, dat overal in iedere groote stad aan de buurten, waar de rijkere-bedeelden wonen, straten grenzen, waar minder-bedeelden hun intrek hebben genomen, en het is vaak opmerkelijk, hoe men te midden van een aristocratie-wijk b.v. hofjes vindt, waar de werkmans een huis gevonden heeft.

Die grensregeling valt daarom wel wat mee.

Een zoo scherpe scheiding, als gevreesd wordt, zal in de praktijk, met name in onze gereformeerde kerken, niet voorkomen, en met de instandhouding kan met dit bezwaar op alle mogelijke manier gerekend worden. En dan zal zeker de ene wijkkerk wel een ander type vertoonen dan de ander, maar treft men deze verhuizing ook niet op het platteland aan? Is er in onze dorpskerken geen verschil tusschen noodlijdende en rijkere gemeenten? Dragen de kerken in Limburg b.v. niet een geheel eigensoortig karakter, omdat haar leden meest ambtenaren en in de mijnstreek mijnwerkers zijn? En zou men nu om die variatie de massaliteit moeten behouden, en de instandhouding der zelfstandige wijkkerk afwijzen?

Deze eisch is door en door onbillijk.

Bovendien koestert men van de z.g. armere wijkkerken een te geringe gedachte, en is de vrees, dat deze kerken financieel en geestelijk zich niet kunnen handhaven, ongegrond. De ervaring heeft geleerd, dat onze inkomsten waarlijk niet alleen toevloeden van de rijkere-bedeelden, doch het zijn doorgaans de „kleine luyden“, die met hun trouwe gaven in den stoffelijken nood van 's Heeren kerk en rijk voorzien. Het is dikwerf om jaloersch te worden, als we zien, hoe lief-welgestelde gemeenten offer en offer brengen voor de zaak van onzen Koning, en het eenvoudige gereformeerde volk heeft bewezen, dat het niet alleen gewillig maar ook in staat is, het huis Gods behoorlijk te onderhouden. Vooral wanneer het massale en groote gebroken is, en men gevoelt met eigen kerk etc. van doen te hebben, zal met de liefde en het meeleven de offervaardigheid stijgen, en omdat het hun eigen zaak is, zal er van onwilligheid om de kosten te dragen geen sprake zijn. En mocht het geval zich voordoen, dat een enkele wijkkerk niet bij machte is eigen huishouding te verzorgen, welnu, dan is er toch niets op tegen deze kerk als een noodlijdende te beschouwen, en haar te steunen gelijk thans zooveel geldelijk-zwakke kerken geholpen worden.

De financiële bezwaren zijn dus niet onoverkomelijk.

Evenmin de bedenking, dat er tekort zou zijn aan geestelijke krachten, want wie meent, dat de gaven voor het ambt alleen te vinden zijn in de intellectuele kringen, vergist zich. Wat zou het er dan voor de meeste dorpskerken treurig uitzien! De praktijk leert ons juist, dat onder de eenvoudigen rijke gaven schuilen van wijsheid en gods-vrucht, van Schriftkennis en geestelijke ervaring, van bekwaamheid om te vermanen en tact om te leiden, en ik ken tal van voorbeelden, dat door het bezoek en vermaan van eenvoudige ouderlingen, menigeen bewogen werd het goede pad in te slaan. Laten wij in onze kringen toch niet meedoen aan den mode-cultus van het intellect, en bedenken dat nog altoos de regel van Christus' gemeente geldt: niet vele rijken, niet vele edelen, niet vele wijzen.

Aan deze praktische gravena zijn nog meerdere toe te voegen.

Men heeft gewezen op het veelvuldig verhuizen in de groote steden, wat alleen meer administratieve arbeid met zich meebrengt, waarvoor onze broeders, die daarvoor aangewezen werden, niet bang zijn. Men heeft beweerd, dat de stadskerk als eenheid meer kracht kon ontwikkelen dan in gedeelde kerken, doch de ervaring leert, dat b.v. de kleinere buitenkerken in de groote stadskerk veel sterker bloeien, dan de ongedeelde, massale

stadskerk. Men heeft ook gesproken van eventuele concurrentie tusschen de wijkkerken, doch is tot nu toe in gebreke gebleven om aan te tonen, waarin die concurrentie zou bestaan, terwijl voor heiligen wedijver toch geen angst behoeft te wezen, en... misschien zijn deze bedenkingen nog te vermenigvuldigen.

Ik zal echter naar die andere geen onderzoek instellen.

Het pro en contra is genoegzaam besproken, en nog uitvoeriger uiteenzetting zou licht gaan vervelen. Er rest mij echter nog een vraag te beantwoorden, en wel deze, of de diaconale arbeid en het financieel beheer gescheiden dan wel gemeenschappelijk moet geschieden. Uit het voorgaande zal duidelijk zijn, dat ik het eerste preferer. Een zelfstandige wijkkerk moet zich geheel zelfstandig kunnen ontwikkelen, en voor een richtige ontplooiing van eigen leven en krachten is het noodig, dat zij haar eigen barmhartigheidswerk kent, en ook financieel op zichzelf staat. Zulk een eigen leven spant de belangstelling en de offervaardigheid, en voorkomt dat de een op den ander gaat drijven. Natuurlijk ligt hierin niet opgesloten, dat als overgangsmaatregel gemeenschappelijke zorg niet kan geduld worden, want dit is zelfs verkiezelijk, maar dan moet het ook een tijdelijke toestand zijn. Zoodra alles weer geregeld en geconsolideerd is, werke iedere diaconie afzonderlijk, en hebbe iedere wijkkerk een eigen financieel beheer. En is wederkerige bijstand noodzakelijk, dan drage de rijkere kerk de lasten van de armere mede, en vervulle alzoo de wet van Christus.

Hierbij wil ik het laten.

Er zijn nog tal van belangrijke punten over de praktische uitvoering te zeggen, doch ik laat die thans rusten. Alleen wil ik nog eens met nadruk herhalen, dat ons ideaal moet zijn geen grootere wijkkerken dan van 1000 zielen, zoodat iedere kerk een eigen dienaar des Woords bezit, en in die richting moeten wij arbeiden. En dat deze verschillende wijkkerken nauw verband met elkaar zoeken, en in de gemeenschappelijke belangen, b.v. in het beheer van weeshuizen, rusthuizen, Evangelisatie, plaatselijke Jodenzending met elkaar samenwerken, spreekt wel vanzelf.

Daarop behoeft ik niet nader aan te dringen.

Maar wat ik tenslotte nog wel moet doen, is het met alle kracht aandringen op spoedige toepassing van dit stelsel. De toestand onzer stadskerken vraagt er om. De arbeid des Evangelies dwingt ons dezen weg in te slaan. De gewichtige positie van Christus' kerk in de groote steden stelt dezen eisch, en wees ons, wanneer wij de teekenen der tijden niet verstaan, en in star conservatisme of blinde principieel-reiterei weigeren de hand aan den ploeg te slaan.

Zoo, als het nu is, kan het niet langer blijven. De verantwoordelijkheid wordt steeds moeilijker te dragen.

Er moet verandering en reformatie komen.

En welke?

O zeker, eerst innerlijke omkeering en geestelijke vernieuwing, want zonder deze is alle hervorming waardeloos, maar aan deze bijzondere ziels-bekeering pare zich de koersverandering in de forma ecclesiae. En die koerswisseling is m.i. de breking van de massaliteit en de splitsing in de verschillende wijkkerken. Dr Kuyper zegt ervan: „Het is dan ook aan geen twijfel onderhevig, dat de stadskerken of eerlang tot het aanvaarden van het parochiestelsel zullen moeten overgaan, of dat zelfs beste kerken ten slotte in dezelfde eilende zullen verlopen, die reeds zoo menige kerk verwoest heeft“.

Ik kan niet beter doen dan met zijn woord te eindigen.

God geve ons wijsheid om den rechten weg voorzichtig te bewandelen.

Hij wake in trouw en genade over onze stads-kerken.

En Hij geve al onze gereformeerde kerken licht-dragers te zijn in deze donkere wereld.

K. D.

UIT DE SCHRIFT.

Geloofsspanning.

Door het geloof zijn de muren van Jericho gevallen, als zij tot zeven dagen toe omringd zijn geweest. Hebr. 11:30.

Jericho, de eerste stad over den Jordaan, wordt door den Heere aan Zijn volk gegeven. Zonder strijd. Door het geloof vallen de muren.

Straks zullen Israëls duizenden keer op keer den harten strijd moeten verduren. Dan wordt leger tegen leger gesteld. Wapen tegen wapen. Plan tegen plan. Zelfs, gelijk bij de inneming van Ai, list tegen list.

Maar dan zal in dien strijd en na dien strijd nooit in één hart de hoogmoedige gedachte mogen postvatten, dat het volk aan eigen wijsheid, eigen kracht, eigen moed de beloofde bezitting zou hebben te danken.

Hun zwaard doet hen het land niet erven. Want er mag vóór Jericho's muren geen zwaard worden onthoofd en geen pijl op een boog worden gespannen.

De Heere geeft Zijn volk het land, dat Hij beloofde. Hij geeft het in Jericho, de eerste stad. Door het geloof zijn Jericho's muren gevallen.

Maar dat geloof is dan ook vóór Jericho's muren in zijn onvergelykelijke spankracht openbaar geworden.

Er werd dan wel geen wapen gehanteerd. Maar er werd toch het scherpste wapen gehanteerd. Want het zwaard kan zijn maar missen. Maar het geloof overwint de wereld.

Het moet wel 'n kolossale dwaasheid hebben geleken in de schatting van Jericho's burgers, dat die Israëlieten daar dagelike in langen optocht hun onneming maakten om die sterke muren en lange die gesloten poorten.

Eén dag. Twee dagen. Zes dagen. En op den zevenden dag zelfs zevenmaal.

En het moet ook het geloof in 's Heeren almacht in het hart der Israëlieten op scherpen proef hebben gesteld.

Het was zoo eentonig. Het scheen zoo vruchteloos.

En dan te moeten juichen, alsof ze al binnen de stad waren, eer er nog iets was geschied! Dat moet het geloof hebben gespannen.

Maar dat gespannen geloof heeft de wereld overwonnen.

Door dat geloof zijn Jericho's muren gevallen. Want ze stortten bij het gejuich van het volk in puin.

Als dat geloof maar méér in ons leefde! Er zouden in het Koninkrijk Gods nog wonderen geschieden door de kracht van dienzelfden God, die Jericho in Israëls hand gaf.

Wij verwachten 't zoo vaak van onze plannen, onze methode, onze tactiek.

Wij werken te weinig in heilige roeping.

Ons geloof is te zelden op de vervulling van 's Heeren beloften gespannen.

Als dat geloof wat méér in ons leefde!

We zouden niet zoo spoedig ontmoedigd worden in onzen vaak eentonigen, schijnbaar vruchtelozen geloofsarbeid.

We zouden volhouden. Op hope tegen hope.

En onze moed zou niet gebluscht zijn, als na onneming op onneming alles scheen te blijven, zooals het was.

We zouden dóórgaan, al lachte men en spotte men en al pochte men op zijn sterke muren en gesloten poorten.

En de Heere zou onzen mond en ons hart vullen met gejuich.

En Zijn Koninkrijk zou komen in Zijn kerk, in haar zending, in haar evangelisatie, in heel haar levensontplooiing.

Zwak naar de wereld, maar krachtig door het geloof.

Want de Heere geeft overwinning.

Wacht op den Heer, godvruchte schaar, houd moed!

Want het geloof overwint de wereld.

G. R. K.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

I. (Inleiding).

Toen eenmaal Christus Jezus den rijken jongeling ontmoette en in hem veel zag, waarom hij hem benadde, was de begroeting van den jongen man: „Goede Meester”; en het antwoord van den Meester was de vraag, tot hem gericht: „Wat

noemt gij mij goed? Niemand is goed, dan Eén, namelijk God”.

Wanneer in onze dagen Christus Jezus nog op aarde onder ons verkeerde, dan zou hij, als ik me niet bedrieg, deze vraag met een kleine wijziging wel vele malen herhalen. Daar zijn veel „rijke jongelingen”, daar is een opkomend geslacht, daar is een breede schare van jongere cultuurmensen, die wederom tot Jezus komen „Schoone Meester”, zoo begroeten ze hem. En wederom zou in hen het scherpsziende oog van Christus, aan wien nooit iets zuiver-menschelijks vreemd was, veel vinden, waarom hij hen „benadde”; waarom ook zouden ze minder voor hem zijn dan die andere rijke jongeling, ons uit het evangelie bekend? Maar in zijn antwoord op hun begroeting zou toch wederom de vraag hun tegenklinken: „Wat noemt gij mij schoon? Niemand is schoon, dan Eén, namelijk God”.

En met dit antwoord zou dan, als bij dien eersten rijken jongeling, veler onrijpe enthousiasme getemperd zijn. Misschien ook wel veler enthousiasme over eigen onrijpheid.

In elk geval geloof ik — en daarover willen we thans iets zeggen — dat wij, Christusbelijders, aan onzen Heiland verplicht zijn, niet zonder verheffing van stem, dat antwoord aan vele zoekers en vragers, vele bewonderaars en lofzeggers van den Christus in onze dagen te doen hooren: Niemand is schoon, dan Eén, namelijk God.

Want de aanbidding van den schoonen Christus, die dan voor deze aanbidders enkel schoonheid is, alleen, of althans hoofdzakelijk, voorwerp van aesthetische visie, deze aanbidding, zeg ik, is ook één van de gevaren van onzen tijd. En als ik 't wel zie, niet het geringste gevaar.

We hebben hier te doen n.l. met het verschijnsel van aesthetische Christusbeschouwing. Misschien ware het nog wel juist, te spreken van aesthetische Christusaanschouwing. Maar om verschillende, hier niet nader te noemen, redenen, handhaven we voor ditmaal de eerste benaming.

Deze aesthetische Christusbeschouwing acht ik een gevaar.

En ze wordt ons te meer bedenkelijk, naarmate ze geen op zich zelf staand verschijnsel is, maar symptoom van een almeer gewild modeartikel op de geestelijke markt: ik bedoel: het verlangen naar aesthetische religie.

Over de vraag, wat wij van die aesthetische Christusbeschouwing hebben te danken, wil ik hier iets in het midden brengen. Ze raakt ook ons eigen kerkelijk leven.

Ik acht me daarbij ontslagen van den plicht, om in den breede uit te werken, wat we onder aesthetische Christusbeschouwing hebben te verstaan; het is hier niet de plaats, om daarover veel te zeggen.

Misschien doen we 't beste, een aestheticus zelf te laten spreken. J. Jac. Thomsen¹⁾ zegt, wanneer hij spreekt over een oud lied, dat den Christus bezingt aan „des cruen boom”, dat in zulk een kunstuiting twee elementen zijn: „het religieuze en het aesthetische. Het eerste is de neerblijgende aanbidding voor de liefde van den Heiland, het tweede is de verheugenis aan de „schoone verbeelding”.

Daar hebt ge 't zoo ongeveer. Aesthetische Christusbeschouwing wil niet daarin haar taak zien, dat ze het Christusdogma kleur geeft en de schoonheidsontroering daarin laat zien, ze wil niet het zuivere resultaat van het dogma in zijn schoonheid kunstzinnig beschouwen en in kunstvorm herzeggen — wie zou daar iets tegen kunnen hebben? —, maar ze poogt in den vorm, dien ik thans op het oog heb, wel verre van den Christus der Schriften dogmatisch te belichten, het zoeklicht van aesthetische visie op hem te laten vallen; ze wil de dogmatische Christusbeschouwing voor haar deel vervangen. En in hoeverre daarbij het Christusbeeld, dat ze op haar manier waarneemt en straks weergeeft, aan de historische Christusverschijning beantwoordt, is haar tenslotte een vraag van ondergeschikt belang. Hier geldt immers de soevereiniteit van „de allerindividueelste expressie van de allerindividueelste emotie”? Wat deert het ten slotte den kunstenaar, of Christus Jezus zoo is geweest, zoo heeft geleden, zoo wil beschouwd worden, als het in den Bijbel staat of door de Kerk geleerd wordt? Christus — dat kan immers ook wel een gedachte, ook wel een mythe, ook wel een schoonheidsdroom zijn? Het hindert niet, als hij maar schoonheidsontroering geeft. Dichters, kunstenaars, vragen niet naar jaartallen, niet naar cijfers en feiten, niet naar kroniek of theorie, niet naar dogma en confessie. Het is dan ook een opmerkelijk verschijnsel, dat de strijd over de historiciteit van Jezus niet tot het land der dichters is overgebracht. Ze zijn hun eigen wegen gegaan. Toen zich de religieuze mensch wanhopig voelde worden, omdat men zijn historischen Jezus hem weg-redeneerde en met Hem ook het geloof in en de vertroosting van Hem, toen bleven de dichters, de aesthetici, rustig; ook

¹⁾ Religieuze Poëzie, J. Ploegma, Zwolle, blz. 10.

met de Christus-mythe konden ze wel spelen hun artistocratisch spel van zielsgenieting en schoonheidsvervoering²⁾. De Christusfiguur moge een persoon zijn of een idee — daar is in elk geval voor hen het glanzende Christusmysterie.

Voor deze aesthetische, kunstzinnige Christusbeschouwing heeft dus het dogma zoo goed als geen waarde. Dat ze, wat ze nog van Christus meent te weten, ontleend heeft aan de verre klanken van het voor haar verstorven dogma zelf, dat vergeet ze natuurlijk. En zoo wordt de kloof tusschen dogmatische en aesthetische Christusbeschouwing al breder. Want terwijl de dogmatische Christusaanschouwing het door de objectieve Christusopenbaring in zijn ziel geprojecteerde Christusbeeld steeds weer herziet en het al meer volmaken wil naar het Christusbeeld der Schrift, daar denkt de mensch der souvereine aesthetiek er niet aan, het dogma zijn mystiek te doen keuren; juist omgekeerd, zijn mystiek geeft kleur aan wat hij van het dogma heeft overgehouden en zet en ziet het objectief gegeven Christusbeeld in den glans van zijn subjectieve belichting.

Bewijzen voor de aanwezigheid van dit verschijnsel zijn er veel. We zouden kunnen spreken over den Jezus der romankunst; over het Jezusbeeld der passiespelen in buiten- en ook al in binnenland; over de Jezus-figuur in de dramatiek met vaak tragische uitbeelding, waarbij dan echter het tragische in het drama soms vóórkant staat tegenover het smartelijke in Jezus' leven en lijden naar de teekening der evangeliën. Wie grwt niet van Heysses drama Maria von Magdala (1889), waarin de Magdaleense door zich in de sonde te dompelen, Jezus van den dood kan redden, en waarin dus niet alleen tegen de historische werkelijkheid van Maria, maar vooral tegen die van Christus' sterven, op onvergeeflijke wijze gezondigd wordt? Bij deze aesthetici kan Jezus van alles worden; zelfs de kunstzinnigen onder de predikers van een christelijk liefdescommunisme, ik denk b.v. aan Weiser, geven hem een plaats in hun aesthetisch gedroom en straks ook in de artistieke weergave daarvan. En wat de schilderkunst betreft: ook hier „schept ieder beeldhouwer of schilder zijn eigen Christusbeeld. Vergelijk den wereldrechter, dien Michel Angelo in zijn laatste oordeel schildert, met vlammende oogen en hevige geharen... met Thorwaldsen's zachtmoedigen Menschenzoon, die alle vermoeden en belanden tot zich roept. Stel naast de diep-weemoedige Christusbeelden van Botticelli Munkaasy's stillen mijneraar... Zie, hoe hemelshreed de Italiaansche Christussen van Tillaan verschillen van de echt Sennetische van Rembrandt!”³⁾ En „zooals een Torquemada de Heer de strenge richter is, een Franciscus de arme, die prijs gaf al zijn goederen, den kruisridders de leeuw uit Juda's stam, den Byzantijn de Caesar in goud- en purperpracht, zoo is hij voor moderne geesten de Mensch, de worstelende, zijn eigen, dieper ik, dat wil bouwen glanzender cultuur.”⁴⁾ Het is telkens weer de Christus, niet zooals hij is, maar zooals hij chijnt onder de belichting van den kunstenaar.

K. SCHILDER.

²⁾ Val H. Weinel, Jesus im 19. Jahrhundert, Tübingen, Mohr, 1914, S. 306.

³⁾ P. H. Hogenholz Jr., Het Christusbeeld, in: Christusbeschouwingen onder Modernen, Baarn, 1912, blz. 61, 69.

⁴⁾ Dr. H. W. Ph. E. v. H. Bergh v. Eyndam, Tijdschrift voor Wetbegeerte, 7e jrg., afl. 1, blz. 54.

P. S. Voor nadere omschrijving en verduidelijking van het begrip „aesthetisch” kan ik gevoeglijk verwijzen naar de artikelen van den Heer W. E. Engelkes over „Christendom en Kunst”.

PERS-SCHOUW.

Belangstelling.

In de „Gereformeerde Kerkbode” van de classis Gorinchem geeft (Ds) K. S(childer) eenige vacante-impressies.

Hij besluit met deze:

Mijn derde impressie is een van elken dag. Het is die van dankbaarheid over 't sterke meeleven van ons Gereformeerde volk met zijn dominees, maar tegelijk van 'n bescheiden wensch, dat die belangstelling niet ontaarde in zenuwachtigheid.

Want ik heb gemerkt, dat 't halve Gereformeerde vaderland weet, dat ik met vacantie weg ben. En dat 't halve vaderland daarover verrast was, nu, dat waardeer ik zeer; want dat is 'n erkenning van 't feit, dat vacantie in mijn leven een uitzondering is. Zulk een reisje was ook het eerste na mijn optreden als predikant. Maar als men nu tegelijk erbij vertelt, dat de dominee van Gorcum rust hebben moet en dat een ander daaraan toevoegt, dat hij dan wel overwerkt zal zijn — nu, dat waardeer ik niet.

Onlangs sprak ik een vriend, die één keer eens niet geptrekt had in 'n avonddienst, omdat hij niet frisch was. En de mare was, 50 K.M. verder, dat hij overwerkt, en 100 K.M. verder, dat hij krankzinnig was.

Nu, dat laatste is me ook al eens toegedicht in de belangstellende omgeving van mijn eerste gemeente. Ik kreeg er een bezorgden brief over, juist toen ik heerlijk aan 't werk was.

En ik heb van meer collega's gehoord, wien